

GESCHIEDENIS

VAN

LOENHOUT

door

A.J. Van Aken

herzien door

Edm. Van Aken, schoolhoofd.

Ingescand door Mathias Van Aken

Index

INDEX.....	1
1. VOORGESCHIEDENIS DER KEMPEN	2
2. EERSTE GESCHIEDENIS VAN DE STREEK.....	3
3. OORSPRONG VAN LOENHOUT	4
4. ALLERLEI FRANKISCHE BENAMINGEN	4
5. NAAR MEER BESCHAVING	5
6. LOENHOUT TOT AAN DE BLOEI DER XV° EEUW.....	6
7. BEVOLKING. GEESTELIJK EN WERELDLIJK GEZAG.....	7
8. PAALSTEDEN	7
9. ONZE KERK	8
10. JOANNES STADIUS	9
11. HOT SLOT VAN LOENHOUT.....	10
12. DE PASTORIJ.....	10
13. ELLENDIGE TIJD	10
14. DE PEST. HERLEVING	11
15. DE KAPEL VAN SINT QUIRINUS.	12
16. ONZE GILDEN	13
17. HET VERBRAND HOF.....	14
18. LOENHOUT TIJDENS DE XVIII° EEUW.....	14
19. TIJDENS DE FRANSE REVOLUTIE.....	15
20. HET GEMEENTEZEGEL.....	15
21. TIJDENS DE XIX° EEUW	16
21BIS. DE HEREN VAN LOENHOUT	17
22. DE PASTOORS VAN LOENHOUT	17
23. DE BURGEMEESTERS VAN LOENHOUT	18
24. 1940-1945.....	19
A. INVAL VAN HET DUITSE LEGER OP 11 MEI 1940.....	19
B. TIJDENS DE BEZETTING.....	19
C. NA DE BEZETTING.....	20

1. Voorgeschiedenis der Kempen

De oudste archieven van Loenhout dagtekenen van 1277. Wil dat nu zeggen, dat er van onze gemeente niets gekend is uit vroegere eeuwen? Oudheidkundigen, die hun navorsingen steunen op vaste gronden beweren, dat er in veel vroegere tijden reeds min of meer beschaafde volkeren huisden op de plaats, waar eens de gemeente Loenhout zou oprijzen.

Enige duizenden jaren voor Jezus Christus, tijdens het zogenaamd Maaslands tijdvak, reikte de zee nog tot aan Leopoldsburg, zodat de bodem hier bijna gans met water was bedekt. Het klimaat was heel warm. Op de hoogten leefde de mens. Vele dieren, die thans niet meer

bestaan, zoals grote herten, leefden toen in dichte wouden op de moerassige grond. In 1905 werd het geraamte van een dezer dieren te Rijkvorsel gevonden.

Het Campaans tijdvak, dat hierop volgde, is gekenmerkt door een langzame opheffing van de bodem naar het noordwesten, dit wil zeggen, dat de zee zich uit de Kempen verwijderde. Het klimaat veranderde en het werd veel kouder. Ook het dierenrijk onderging een totale wijziging. Het was in deze periode, dat het reuzendier, de mammoet, zich in deze droog gekomen streek schuil hield.

Tijdens het Moesteriaans tijdvak bleef het nog altijd zeer koud. De mensen trokken zich terug in holen en spelonken. Het is zelfs twijfelachtig of de Kempen destijds wel bewoond was. De neushoorn, met gespleten neusvleugels, verbleef in de streek. De mammoet verdween, en het rendier kwam te voorschijn. Dit laatste hield zijn verblijf in onze streek tot aan de historische tijd.

Hierop volgde het Flandrisch tijdvak. Dieren zoals nu nog aan de Pool leven, bevolkten onze streek tijdens deze zogenaamde ijsperiode. De zee bezette opnieuw gans Vlaanderen en het noorden van de provincie Antwerpen tot aan Mol. Een nieuw ras van volk van zeer grote gestalte, met ronde koppen zoals de Mongolen, verscheen in de Kempenstreek.

Het Magdaleaans tijdvak brengt meer beschaving. Het koude klimaat wordt milder. De mens van die tijd bouwt hutten in leem op het platte land, en paalhuizen of meerhuisjes op moerassige grond. Denk even aan de streek "Meerhuisjes" gelegen tussen Brecht en Wuustwezel en Loenhout. Scheepjes, gemaakt van uitgeholde boomstammen, dienen om langs rivieren de opkomende handel te bevorderen. Het is ook in deze periode, dat de lijkverbranding zijn aanvang neemt. De as werd in stenen potten, urnen genaamd, op gemeenschappelijke begraafplaatsen bijgezet. Zoals men weet, werden op de hoogte van de Tommelberg verscheidene urnen gevonden, die men nog in het Oudheidkundig museum van Brecht kan bewonderen. In 1875 werden insgelijks prachtige urnen opgegraven in de Wachelbergen.

Meen nu niet, dat wij in het voorgaande slechts handelen over een korte tijdsruimte. Wij herhalen nogmaals, dat de vijf tijdvakken, die wij bondig beschreven, duizenden jaren duurden; dat wij, slechts enige karakteristieken aanhaalden uit het vierde of quaternaire tijdperk, een zeer lange tijdruimte, die reeds door drie zulke tijdperken werd voorafgegaan. In vele geschiedenisboeken, wordt de voorhistorie, die wij beschreven, verdeeld in stenen-, bronzen- en ijzeren tijdperken. Deze indeling wordt zo genoemd niet alleen, omdat die stoffen in die tijd gekend waren, maar vooral omdat de toenmalige wapens, zoals: messen, bijlen en pijlpunten, onderscheidenlijk in genoemde tijdperken, uit die grondstoffen vervaardigd werden.

2. Eerste geschiedenis van de streek

Omstreeks 600 jaar voor Christus, toen de Neolothiekers, men noemden ze Liguren, hier nog verbleven, vestigden zich in onze streek de Kelten, die uit het oosten kwamen. Ongeveer 300 jaar voor onze tijdrekening drongen Belgen, door de Germanen verdreven, in Taxandrië, de streek, die thans Kempen genoemd wordt.

De Belgen namen de godsdienst der vroegere Liguren over. Het was de tijd van waarzeggers en geesten, tijd van afgoderij onder de eredienst van de Druïden.

Alhoewel gans Vlaanderen en de monding van de Maas en Schelde bijna ontoegankelijk waren, verbleven hier toch mensen in de reeds genoemde paal- en moerhuisjes, immers de gepolijste pijlpunten en silexstenen, die men aan de Tommelberg en in andere omliggende plaatsen heeft gevonden, alsmede de bergplaats van bronzen wapens, die men in 1845

ontdekte in de Vlamingstraat op de grens met Hoogstraten, bewijzen ten volle, dat ook tijdens de eerste geschiedenis, mensen in Taxandrië verbleven. Men vond hier eveneens 20 bronzen bijlen en scherven van een Romeinse amfoor. Sommige hiervan zijn aangekocht voor 't Jubelparkmuseum te Brussel. Wat verder, op de Aerd, heeft men wapens opgegraven en potten ontdekt, die as en bewerkte silex of vuurstenen bevatten.

Een halve eeuw voor de geboorte van Christus werden de Oud-Belgen overwonnen door de Romeinen. Deze brachten de eerste beschaving. Van de vijf eeuwen Romeinse Overheersing, is in onze streek zeer weinig overgebleven. Een der heirbanen, door de Romeinen aangelegd, was gelegen tussen Bavais en Utrecht. Hierover lopen de meningen der oudheidkundigen uiteen. Terwijl sommigen beweren, dat van heirbanen, gelegd op de moerassige grond van Taxandrië, geen spraak kan zijn, zeggen anderen dat genoemde heirbaan langs de Locht te Brecht en vervolgens langs de Tommelberg, de Hollandse straat en zo verder naar Utrecht was aangelegd.

In de derde eeuw na Christus werd de zee kust beter verzorgd en bleef de vlakte van Vlaanderen vrij van overstromingen.

Van dan af kwamen, langs het noorden, stammen van vreedzame volkeren in Taxandrië zich nederzetten. Het waren Frankische Saliërs of Saalfranken, die langzamerhand in gans het land binnendrongen en zich hier nederzetten.

3. Oorsprong van Loenhout

Het schijnt dat Lonout (later Loonhout) zijn ontstaan te danken heeft aan twee onderscheidene nederzettingen of kolonisaties: de eerste op het Heilaer nabij het Heiken en Den Dijk; de tweede op het Sneppelaer, nu Sneppel genoemd. De Saalfranken zochten plaatsen op, gelegen tussen twee beken of rivieren, opdat zij geen tekort zouden hebben aan het onmisbaar water. Zulke nederzetting besloeg van 10 tot 12 bunder grond, verdeeld in drie akkers, waarvan elk jaar een akker braak bleef, als gevolg van de onvruchtbaarheid van de grond. Verder was elke kolonisatie aan heide verbonden, om de kudde schapen te voeden. Van ander hoornvee was er omzeggens geen spraak. De gemeenschappelijke weide voor de schapen droeg de naam van "unsel". Het is wel mogelijk dat de naam "Huffel" van het woord "unsel" voorkomt.

Bij elke kolonisatie of nederzetting, en wel op een hoogte, ontwikkelde zich een driehoekige plaats met gemeenschappelijke drinkput en drie uiteenlopende wegen. Vinden wij bij het Heilaer de Dorpsplaats terug; het Sneppelaer heeft eveneens nog zijn Driehoek.

De nederzettingen Heilaer en Sneppelaer waren gelegen ten oosten van Wiezeloo aan de rand van het Kolenwoud. Dit grote bos bestond voornamelijk uit bieken, beuken, berkenhout, of anders gezegd uit eiken, beuken en berken. Hier ter plaatse zou een ander soort hout overheerst hebben, namelijk het orne- of lorrenhout. Vermits alle plaatsnamen, die eindigen op "hout" of "loo" voormalige wouden of bossen waren, oordelen de oudheidkundigen, dat de naam van onze gemeente voortkomt van orne- of lorrenhout, later Lonout en nu Loenhout.

4. Allerlei Frankische benamingen

- De benaming "donk" werd vroeger gegeven aan een plaats, gelegen op een hoogte en omgeven door een laagte: Donck, Popendonck.
- Een "laar" was een tegenstelling van het voorgaande; het was een laagte omgeven door een hoogte: De Laren, Engelaer.
- Door "meiren" verstond men een moerassige grond, gewoonlijk gelegen op de grens van een nederzetting of bebouwing, die de naam droeg van hoeve of sele.

- Een "goor" was een plaats, die altijd onder water stond: Witgoor, Zwartgoor, Gooreind.
- Een steertven was het uiteinde van een goor.
- Door "rijt" verstond men een langwerpige ven.
- Een "meer" lag hoger dan een goor.
- Een "schot" was een heide of een weide, die als gemeenschappelijke grond diende evenals een unsel: Heischot.
- Een "broek" was een moerassig of bedijkt land: Henxbroek, Overbroek enz...
- "Aa" was de benaming van een beek of waterloop.
- "Hout" of "loo" betekende bos.
- Een "schoor" was een afsluiting.
- Een "voort" was aan doorwaadbare plaats.
- Door "heerdgang" verstond men gemeenschapsgronden onder waakzaamheid van een zelfde herder.
- Een katterstraat was een baan, langswaar de herder zijn schapen dreef naar de unsel, schot of heerdgang.
- Een aard was het overschot van het gemeenschapsgoed, verdeeld onder de enkelingen.

5. Naar meer beschaving

Er is weinig te zeggen over de eerste bewoners, die de bevolking der twee nederzettingen Heilaer en Snepelaer vormden. We vinden wel terug waar de drie akkers, heiden, schotten en schansen geweest zijn, uit de plaatsnamen, die nu nog aan de streken en straten gegeven worden. Het Oosteneind of Oosteinde van het dorp, geeft bijvoorbeeld, de juiste ligging van de oude Dorpsplaats aan.

Al wat we kunnen zeggen over de eerste bewoners berust bijna op veronderstellingen. Slechts van 1277 af kunnen wij steunen op documenten en oude geschriften. Toch zullen wij, in verband met de geschiedenis van Loenhout, de bijzonderste beschavingswerken aanduiden, immers deze gelden zowel voor onze gemeente, als voor de omliggende dorpen.

Onze bewoners leefden volgens de Salische Wet, geschreven in het jaar 450. Het christendom was nog niet tot hier doorgedrongen; doch de Salische Wet was zeer streng ten opzichte van de zeden; de hekserij werd streng gestraft. Akkerbouw, jacht en visvangst stonden onder bijzondere bescherming van de wet. Alle misdrijven werden door het Malum gestraft. Als bestuur trad op: de koning, of bemiddelaar tussen de goden en het volk; de grafianus of graaf, die onder het dak van de koning verbleef; de tongenus, die het maal voorzat; de honderdman, die honderd soldaten onder zijn bevel had, enz. Behalve de edelen bestond het volk uit slaven en vrijgemaakten.

Vanaf de 4^e eeuw kwamen reeds monniken in onze streken; zij brachten grote opbloei.

Tijdens de 6^e eeuw kwamen reeds Benedictijnen. Na Clovis' bekering noemen wij de H.H. Eligius, Amandus en Lambertus en verder zendelingen van de Ierse Cyclus, zoals de H.H. Livinus, Columbanus, Dymphna, Amelberga. De oprichting van vrouwenkloosters of "Nona" bracht zeer veel bij tot de beschaving.

De H. Willibrordus (691-729) met zijn gezelschap, de H. Bonifacius moeten wij aanzien als de voornaamste geloofspredikers in onze streek. Willibrordusputtekens, die voor het Doopsel dienden, vinden wij nog te Overbroek en elders. In de bekeringsperiode werden reeds vele kerken toegewijd aan de H.H. Petrus en Paulus.

Tijdens de inval der Noormannen (9° eeuw) moesten de bewoners van onze streek zich verschuilen in verschansingen of schansen (schansakker).

Gedurende de Kruistochten (10° en 11° eeuw) kwamen grote volksverhuizingen voor, wegens de overal heersende armoede.

In de 12° eeuw kwamen de Witheren te Tongerlo. Deze vooral brachten de beschaving. Zij leerden behalve de godsdienst, ook een nieuwe manier van boeren. Door hun bemiddeling ontstonden de eerste ontginningen, en het was in de 12° en 13° eeuw, dat verscheidene Kempense parochies, ook Loenhout, tot stand kwamen.

6. Loenhout tot aan de bloei der XV° eeuw

Loenhout maakte oorspronkelijk deel uit van het oude land van Breda, doch werd al vroeg reeds daarvan gescheiden en bestond dan als heerlijkheid op zichzelf. Dit duurde tot in het begin der XV° eeuw, wanneer het beurtelings leenroerig werd onder de heren van Borselen en Cuylenberg. Popendonk was een heerlijkheid op zichzelf en was toen rechtstreeks afhankelijk van de hertogen van Brabant.

De parochie Loenhout, hing in het begin af van het oude bisdom Luik en maakte deel uit van het aartsdiaconaat der Kempen en van de dekenij van Beeck of Hilvarenbeek.

De kerk van Loenhout, toegewijd aan de H.H. Petrus en Paulus, verraadt hierdoor een hoge ouderdom. Het patronaat der kerk, of het recht om de pastoor aan te stellen, hoorde toe aan de heren van Breda. Deze heren mogen aanzien worden als de stichters van het grootste deel van de parochies van onze streek. In 1277 schonken Arnold van Leuven en Elisabeth, ervvrouw van Breda, het patronaatrecht van Loenhout en Wouw aan de abdij van Sint Bernaarts te Schelle aan de Schelde. Deze abdij bewaarde dat recht tot aan de Franse Revolutie. Toen werd dit ordepatronaatrecht vernietigd en ook de abdij hield op te bestaan.

Ook de tienden, die oorspronkelijk aan de heren van Breda toekwamen, gingen eveneens over aan de abdij van Sint Bernaarts bij het recht van verkoping. Zij kostten samen met die van Wouw en Cappellen de som van 2654 pond en een schilling Leuvens.

Loenhout werd te leen gehouden van de graven van Hoogstraten; en Popendonck van de Coninck, zoals het landboek van Sint Bernaarts zegt.

De leentienden van 20 veertelen graan, die gevonden werden op de hoeven van het Popendonck, gingen voor een derde over aan de heren van Loenhout, alsook van de onafhankelijke hoeve "Hoffstadt", die niet tot de heerlijkheid van Popendonck behoorde en gelegen nabij het gehucht "Terbeek".

Buiten die algemeen tienden, bestonden nog twee bijzondere tienden of belastingen: de "mostaerttiende" en de "cleyne tiende". Deze laatste kwam voor een derde aan een bijzondere familie en een derde ging naar de abdij van Sint Bernaarts. Deze indeling bestond tot in 1721. Alle akkers en weiden, als zij bezaaid werden, gaven tienden. Nieuwe beboerde landen, gaven de eerste drie jaren slechts de 30ste schoof. Dit gold voor tarwe, rogge, haver, boekweit, lammeren en vlas.

Aan het bezit der tienden waren verscheidene plichten verbonden. De twee bijzonderste waren: het onderhouden van de toren of het koor van de kerk en het stellen van een tiendeklok. Deze laatste moest zo groot zijn, dat men bij gewoon weder, over de ganse gemeente kon horen, om aan te kondigen dat het etens- of schafttijd was. Ook Loenhout deelde in de grote bloei der XV° eeuw. Dit zullen wij best kunnen beoordelen als wij handelen over de bouw van de kerk en het machtig slot, waar de adellijke familie van Loenhout verbleef.

7. Bevolking. Geestelijk en wereldlijk gezag

De bevolkingsdichtheid van Loenhout, tijdens de middeleeuwen, was niet groot. In 1455 woonden er ongeveer 700 mensen of 104 gezinnen. In 1580 leefden er 1900 zielen (268 huisgezinnen).

Vroeger was de kerk van Loenhout een wereldlijke beneficie en ze werd bestuurd door wereldlijke priesters. Zoals wij reeds gezegd hebben, werden zij wel voorgesteld door de abdij van Sint Bernaarts, maar zij ontvingen hun rechtsmacht van de bisschop en werden aangesteld door de aartsdiaak van de streek en ingeleid door de Deken. Vanaf 1420 echter mocht de abt der abdij een priester of kloosterling, naar eigen goeddunken aanstellen. Deze priester, kapelaan genoemd, moest zich tevreden stellen met hetgeen de abdij hem toekende. In 1669 werd aan de pastoor van Loenhout per jaar uitgekeerd: 52 gulden, 13 stuivers, 1 oort en 3 mijten in graan, 36 voortelen rogge en een voortel boekweit, en de huur van een stuk land, groot 1 bunder, 3 vierdelen en 80 roeden, 't zij 40 gulden; verder trok hij een paar schoenen van de Tafels van de H. Geest, en van al degenen, die 2 gemeten lands gebruikten, trok hij een huisbakken brood.

De heerlijkheid van Loenhout hoorde vanaf het jaar 1364 toe aan de dynasten van Bouchout, een aanzienlijke adellijke familie, die een grote rol gespeeld heeft in de geschiedenis van het hertogdom Brabant. In 1465 komt de heerlijkheid in het bezit van de niet minder beroemde familie Van der Marcke, in de geschiedenis beter gekend onder de naam "Het Everzwijn der Ardennen". In 1545 gaat de heerlijkheid over tot de familie de Ligne, graven van Aremberg.

De heren hadden jurisdictie in Jacht- en visrecht; zij hadden hun aandeel in strafrecht, in verbeurdverklaringen, in beschuldigingen van toverij. Als eigendom namen zij alle onbeheerde goederen en onbeheerd vee; bij gebrek aan erfgenamen kwamen alle erfenissen aan de heer, en de bijzwermen in het wild moesten aan de heer afgestaan worden. Eveneens beheerde aan de heer de kwijtschelding der straffen.

De schout was de kastelein van 't hof en deed alles in naam van de heer.

8. Paalsteden

Uitgestrekte heidegronden en moerassen, tussen de dorpen, maakten het zeer moeilijk de juiste grenzen af te bakenen. Deze werden dan aangeduid door palen, putten of stenen, "paalsteden" genoemd. Op de grens tussen Wuustwezel en Loenhout stond een grote eik, en het is meer dan waarschijnlijk, dat de benaming "Terrijck" of "Ter eik" van deze grensaanwijzing voortkomt.

De grensafbakening ging meestal met feestelijkheden gepaard. Op de grens tussen Zundert en Loenhout werd een put gemaakt. Er werd ter plaatse een koe geslacht om feest te vieren. De plaats "Koepuipoel" gelegen op de grens nabij de dreef van Maxburg, zou haar naam, zo beweert men, aan die plechtigheid te danken hebben.

Ten westen van de Vlamingstraat, heeft men, een grenspaal uitgegraven. Er wordt wel eens beweerd dat, gezien de vele ontdekkingen en opgravingen, die daar ter plaatse en aan de Aerd gedaan zijn, aldaar wel een oude stichting van de Romeinen kan bestaan hebben.

Eindelijk, een legende zegt, dat op de grens tussen Brecht, Wuustwezel en Loenhout, op de plaats "De Wolfspuut" genaamd, de grensafbakening met zeer grote plechtigheden gepaard ging en... dat de Loenhoutenaren het meeste bier konden drinken. Het was wel eigenaardig, dat de inwoners van Loenhout en Wuustwezel steeds in eendracht leefden, terwijl de bewoners van Brecht voortdurend met die van Wuustwezel twistten.

Sinds die tijd zijn de grenzen van onze gemeente ongewijzigd gebleven. Loenhout heeft een oppervlakte van 3111 Ha.

9. Onze Kerk

Vele kerken in de Kempen zijn gebouwd tussen de jaren 1420 en 1550. In Loenhout heerste destijds grote welvaart, men leefde in een tijd van opbloei, dank vooral aan de wolhandel (schapen). De toren was reeds gebouwd vóór het jaar 1485, vermits een nieuw uurwerk toen werd geplaatst. In het begin van de XVIe eeuw werd besloten het bestaande kerkje te herbouwen. In 1519 werd er bij de burgers een geldomhaling gedaan en rond het jaar 1525 werd de kerk groots herbouwd. Vele inwoners droegen bij voor de bouwen, de versiering der kerk en voornamelijk voor de H. Sacramentskapel. In 1538 was er reeds spraak van de oprichting van het altaar van Sint Joris.

De overlevering zegt ook dat de stenen, gebruikt aan het bouwen van de kerk, zouden gemaakt zijn op de plaats "Steenhoven", gelegen bij de Herseling. Uit de kuil "Het verloren Gat" zou de klei gehaald, en daar ter plaatse zou handsteen gemaakt zijn. Het is trouwens juist, dat op deze plaats in heggen en kanten, nog stenen worden gevonden, van dezelfde vorm en grootte als deze, waarmede de kerk gebouwd is.

Beschrijving van de kerk. Wij hadden te Loenhout een grote, gotische kerk, vervaardigd uit baksteen en versierd met witte banden. De vierkante toren bevatte dubbele trapvormige steunmuren. Het onderdeel met ronde deurboog en rond venster met een spitsboog omlijst, scheen nog ouder te zijn. Het jaartal 1756, boven in de westermuur gemetst, duidt slechts een herstelling aan. De naald is achtvlakig. De grote klok werd gegoten in 1595. In 1712 barstte deze klok en er werd een nieuwe en grotere vervaardigd. De oude klok woog 1093 pond en de nieuwe woog er 2094. Deze hergieting kostte aan de gemeente de som van 1068 Hollandse gulden en twee stuivers. De klok werd vervaardigd door Alenus Julliën en droeg het volgende opschrift: "Communitas Loenhoutana me refeci per Alenum Julliën, anno Domini M.VII.XII.

Wanneer het ander kleine klokje of tiendenklok gemaakt is, weet men niet. Het opschrift meldde slechts: "Bartholomeus Cauthals me fecicit".

Vroeger lag in de kerk een zolder, doch in 1685 werd deze uitgenomen en vervangen door een plafonnering met verheven omlijsting, naamletters en beeltenissen van H.H. Petrus en Paulus. Het schijnt, dat dit werk verricht werd door een zekere Van Nueten. In het gewelf van het koor, dat later gemaakt is, las men 1721. Van het oud hoogaltaar in Renaissancestijl, dat vervangen werd in 1899, stonden nog alleen twee apostelbeelden aan de ingang van het koor.

Op het hoogkoor, aan weerskanten van 't middenraam, bevonden zich oude en wonderschone glasramen, waarschijnlijk van dezelfde glasschilder, als deze die ongeveer dezelfde ramen in de kerk van Hoogstraten plaatste. Zij werden geschonken door de toenmalige heer van Loenhout Robert van der Marcke in 1537. Benevens de H. Drievuldigheid in het ene, en O.L. Vrouw met 't Kindje Jezus in het ander venster, stond genoemde heer Van der Marcke zelf met zijn vrouw en kinderen afgebeeld.

Het alom vermaarde houten altaarblad van Sint Quirinusaltaar, dat zich in de zijkapel bevindt, dwingt eenieders bewondering af. Het is gemaakt op het einde der XVe of in het begin der XVIe eeuw, en bevat zes panelen en een bekroning. Vier taferelen hebben betrekking op de marteldood van Sint Quirinus. De twee andere waarschijnlijk op de dood van Sint Agnes. Het is een waar kunststuk, dat op bevel van de Commissie van Monumenten uit de kapel werd gehaald, om overgeplaatst te worden in de kerk. Sindsdien werd dit

kunstwerk reeds tweemaal op een wereldtentoonstelling gebracht, waar het vanwege de kunstenaars de grootste belangstelling genoot.

De gestoelten droegen op de vier hoeken vier neergehurkte leeuwen met de wapenschilden van de families Van der Marcke en Montfort.

De prachtige houten predikstoel, in 1778 door F. Somers gemaakt, stelde Jezus en de Samaritaanse Vrouw voor. Het was eveneens een echt kunstwerk.

De merkwaardige orgelkast in Lodewijk XIV-stijl, met musicerende engelen, alsmede de afhankelijke deur onder het hoogzaal, waren echte parels van beeldhouwkunst.

Verder nog: de credentietafeltjes in Lodewijk XVI-stijl, een relikwiekast van O.L. Vrouw, een albasten beeldje van Sint Joris en offerandeschotels uit de XVIe eeuw, enz...

10. Joannes Stadius

Joannes Stadius werd geboren te Loenhout op 1 mei 1527. Stadius is de verlatijning, niet van "Stade" maar wel van "Van Staeyen". Nooit woonde te Loenhout of in de omtrek een familie met de naam "Stade". De naam "Van Staeyen" daarentegen vindt men bijna op elke bladzijde van de Loenhoutse schepenbrieven.

Jan Stadius of Van Staeyen was de zoon van Peter Van Staeyen. De familie Van Staeyen woonde op Popenonck. Het waren landbouwers. Na zijn lagere studies volgde hij lessen in het gesticht van Jan Custos te Brecht, en daarna studeerde hij aan de Leuvense Hogeschool. Hij maakte snelle vorderingen, vooral in de sterrenkunde.

In 1554 vertrok Stadius naar Turijn, waar hij in betrekking kwam met de Hertog van Savoye, bij wie hij later als sterrenkundige en wiskundige in dienst trad.

In maart 1556 is hij terug te Brussel en draagt zijn werk "Ephemerides" aan Philips II op. In 1559, de 12 maart, neemt hij een conjunctie van de planeten Mercurius en Venus waar. In juli 1559 bepaalt hij voor Brussel een breedte van 51°20'.

Nu begint Stadius naam te krijgen, zodanig dat de prins-bisschop Robert van Bergen hem aan zijn hof te Luik aanneemt. Waarschijnlijk was het plan van de bisschop te Luik een hogeschool op te richten. Deze hogeschool kwam echter niet tot stand.

Tijdens zijn verblijf te Luik, reist Stadius verscheidene malen naar Keulen, wellicht om toezicht te houden over het uitgeven van zijn werken.

In 1565 is Stadius professor in de wiskunde en oude geschiedenis te Leuven. Gedurende vier jaar nam hij het professoraat waar, en vertrekt dan weer naar Antwerpen. De geleerde Loenhoutenaar zwerft dan van de ene stad naar de andere.

Sedert het vertrek uit Leuven komt er een hele ommekeer in de gedragslijn van Stadius. In 1576 reist Stadius, op verzoek van Hendrik III, koning van Frankrijk naar Parijs. Stadius werd daar titularis van een leerstoel aan de universiteit.

Meester Jan Stadius overleed te Parijs op 17 juni 1579. 52 jaar oud, na gedurende drie jaar de mathesis aan het College de Franco gedoceerd te hebben.

Na zijn dood verschenen verscheidene herdrukken van zijn beroemde werken.

Ook Kanunnik Van Der Meiren, die eveneens aan de kostschool van Custos te Brecht studeerde, en tijdens de XVIe eeuw roem verwierf, werd te Loenhout geboren.

11. Het Slot van Loenhout

Het huidige kasteel van Loenhout dateert uit het begin der XVIIIe eeuw. Ten zuiden van de plaats, waar het kasteel nu staat, vindt men de grondvesten van het oude en machtig slot van de Heren van Loenhout.

Het was omgeven door een warande. Het kasteel was geheel met water omgeven. Met een brug was het verbonden aan het neerhof, waar de rentmeester, die bijna altijd schout van Loenhout was, woonde. Hier stond als bruggenhoofd een zware toren. Om op het neerhof te komen, moest men eerst door een poort, door een kleinere, maar niet minder sterke toren beschermd.

Het slot van Loenhout had in de loop der tijden dikwijls veel te lijden. Sterk gebouwd, en omgeven door brede grachten met ophaalbrug, kreeg het vaak militaire betekenis. Het was inderdaad gelegen tussen het kasteel van Hoogstraten en het slot van Wouw op de frontlijn, en tijdens de Spaanse tijd werd het meer dan eens door vreemde soldaten ingenomen. In 1678 bevond het slot zich nog in botrekkelijk goede toestand, althans het herenhuis, de zware toren en de ingangspoort, doch de gebouwen van het neerhof verkeerden toen reeds in puin.

Op het einde van de XVIIe eeuw werd in de Leenhoeve van Brabant een proces aanhangig gemaakt, aangaande het trekken van een rechte dreef naar de kerk. Juffrouw Elisabeth van Elsacker zond een rekwest, waarin betoogd werd, dat die dreef getrokken werd over het land, dat toebehoorde aan wijlen haar broeder.

Op 12 maart 1729 kocht Philippus Jaak Van der Laen de heerlijkheid van Loenhout met slot, samen met de heerlijkheid Popendonck voor 32950 gulden.

12. De Pastorij

In de eerste tijden van het bestaan van onze parochie stond de pastorij niet op de plaats waar zij zich nu bevindt. Iedereen kent "de oude pastorij". Daar stond voor het jaar 1629 de pastoorswoning, want de archieven melden, dat in dat jaar de pastorij afbrandde. Twee jaar later in 1629, werd door de abdij van Sint Bernaarts, grond aangekocht voor het bouwen van een nieuwe woning voor de pastoor. Zij staat in het landboek van deze kloostergemeente als volgt beschreven: "Een Woning met een bakhuis en aanliggend land zijnde de schuur, met het recht van stouwen door het straatje, zuidwaarts daaraan gelegen, lopende naar de Heuvel". Men ziet het: de topografie van de plaats, waar de pastorij zich bevindt, is na drie eeuwen nog weinig of niet veranderd.

Velen vragen zich af, wat die grote schuur aan de pastorij betekent. Als men weet dat de pastoor van die tijd een bergplaats nodig had voor bewaren van de tienden, die hij als vergelding voor zijn diensten trok, zal het natuurlijk schijnen, dat bij de pastorij een schuur, gewoonlijk "tiendeschuur" genoemd, behoorde.

De pastorij had tijdens de Franse Revolutie veel te lijden en kwam zelfs in het jaar 1795 op de roepblok.

13. Ellendige tijd

Na het bloeiende einde van de XVe en het begin der XVIe eeuw, volgt voor onze Kempense gemeenten een zeer ellendige tijd.

Na de dood van Keizer Karel V wilde zijn opvolger Philips II veertien nieuwe bisdommen in de Nederlanden stichten. Dit zou zeer grote geldsommen kosten, en de kloosters werden verplicht hiertoe bij te dragen. Bang voor de Inquisitie, moesten de heren toegeven en de adel geraakte verarmd. Daarenboven mislukte in deze jaren de oogst; het volk verviel in de

grootste armoede. In 1566 kwam de beeldenstorm. Doch Loenhout in tegenstelling met omliggende dorpen, heeft hieronder weinig geleden. In 1576 is de tijd zeer onrustig. Alle mannen tussen 25 en 40 jaar moesten soldaat worden. Elke inwoner moest om de vier dagen de wacht optrekken met knevelstok of bus, voorzien van een half pond poeder, zes loden kogels en voldoende lont. Telkens moest de bus eenmaal afgevuurd worden, om te zien of zij in goede staat bevond. Op de toren werden elke nacht twee wakers geplaatst met lantaarn, die elk uur op hun hoorn moesten blazen, en stormen als er onraad was. Aan de herbergiers werd verboden, na negen uur 's avonds nog open te houden. Het was eveneens verboden na dit uur nog te dansen of rumoer te maken, om de wacht toe te laten goed toezicht te houden. Aanhoudend lagen vendels soldaten in het dorp. De gemeentekas geraakte uitgeput, zodat men verplicht was lening op lening aan te gaan. De gemeente had bovendien paarden en legerwagens te leveren. Van de soldaten, die op het kasteel van Hoogstraten lagen, had Loenhout veel te lijden. In 1578 voerden deze allerlei eetwaren mede, benevens een aanzienlijk aantal lammeren, schapen, kalveren enz... Op het kasteel van Loenhout lagen troepen van Luitenant Scharenborch.

Al had Loenhout van de Prins van Parma een sauvegarde (beschermbrief) bekomen, waardoor hij de gemeente onder zijn bescherming had genomen, baatte het toch zeer weinig, want in de maanden oktober, november en december 1579 moest het dorp 1837 Carolusgulden betalen aan de vrijheid Hoogstraten. Paarden, koeien schapen, koren en allerlei goederen werden uit Loenhout ontvoerd.

Nu was de toestand onhoudbaar geworden. De inwoners vluchtten op het slot, anderen in de kerk, en velen weken uit naar Noord-Brabant.

In 1580 kwamen de Staatstroepen, en een partij krijgsvolk, onder kapitein Ridden, en bleef er bestendig gelegerd.

In 1581 werd het slot van Loenhout ingenomen door een bende ruiters, genaamd "de groene Bende". Vele meubelen werden verbrand, en de overige werden van het kasteel weggehaald. Verder werden allerlei boeten opgelegd, zoals het leveren van 200 pond poeder en 100 pond lont.

In 1583 nam de graaf Mansfeld het kasteel van Loenhout in, en legde er een Spaanse bezetting. Van dit krijgsvolk had het dorp, evenals de omliggende gemeenten, veel te verduren.

Toen de prins van Parma het beleg voor Antwerpen sloeg, steeg de ellende ten top. Hoeven en schuren werden afgebrand, al het vee werd weg gehaald, en zelfs geen mensenleven werd ontzien. Heel de streek werd een onbewoonde wildernis. Loten met geld, van die tijd worden soms nu nog in heggen en kanten weergevonden.

14. De Pest. Herleving

Een andere gesel kwam ook Loenhout teisteren. Tot overmaat van ongeluk doet, evenals in de omliggende dorpen, de pest haar intrede in onze gemeente. Om uitbreiding van deze besmettelijke ziekte te voorkomen, was het niet meer toegelaten vergaderingen of bruiloften te houden. Hoe het in 1587 gesteld was, bewijst het feit, dat er van de 268 huisgezinnen, welke er in 1500 bestonden, er slechts 40 overbleven.

In 1589 was Loenhout omzeggens gans verlaten. Slechts vreemde bandieten en soldaten roofden wat er nog te vinden was.

Doch even snel, als de onheilen in de laatste jaren zich opstapelen, wist Loenhout zich uit deze deerniswekkende toestand, los te werken. Zelfs eerder dan zijn burens, stond het uit de puinen op.

Waren er in 1587 nog slechts enkele woningen -als er nog waren- in 1595, dus slechts zes jaar later, waren er 106 nieuwe huizen, en in hetzelfde jaar werd reeds een derde deel der gronden weder bebouwd.

De nieuwe klok in de toren, die men dat jaar deed gieten, getuigde eveneens, dat de gemeente reeds herademde. De gevluchte dorpsgenoten kwamen terug, en bebouwden de gronden.

Alhoewel de godsdienstoorlogen hadden opgehouden, toch bleven er in de Noorderkempen sporen van het Calvinisme over.

Onder de regering van Albrecht en Isabella werd het Protestantisme hier voor goed uitgeroeid. De godsdienst der Hervormers werd teruggedrongen tot op de grens van het oude keizerrijk.

In 1602, tijdens de Unie van Hoogstraten, kwamen op hun beurt Nederlanders naar onze streken vluchten, en vele inwoners van Ginneken en omstreken verbleven te Loenhout, tijdens het beleg van Breda.

Na het Twaalfjarig Bestand geraakte de haven van Antwerpen in verval. Dit had grote invloed op de bevolking van de Kempen. De korte bloei verviel wederom, om plaats te maken voor armoedige tijd, die in 1648 door de sluiting van de Schelde nog veel erger werd.

15. De kapel van Sint Quirinus.

op ongeveer 300 meter van de kerk, aan het einde van de Kapelstraat, bevindt zich de kapel, toegewijd aan de H. Quirinus.

Het is een gebouw met gotische vensters en bezit een torentje met klokje. Binnen in de kapel is een gedenksteen in de muur aangebracht, versierd met wapenschilden, en waarop men leest: "Tot memorie van de edele Joffer Lof Catharina de Perez, fondatrice dezer capelle ende van een Misse alle Maendagen, gestorven den XIII Juny M.D.C.L.X.II. Bidt voor Haer Ziele". Vermits de heerlijkheid Loenhout behoorde aan Lodewijk de Perez de la Baron vanaf 1611 tot 1661, mogen wij veronderstellen, dat de kapel gebouwd is rond het jaar 1630.

In het staatsarchief lezen wij, dat Juffrouw Catharina de Perez het plan opgevat had te Loenhout een gasthuis te stichten, doch gezien de moeilijkheden, heeft zij dit voornemen laten varen, en haar aandeel geschonken aan het tegenwoordige Sint Elisabethgasthuis te Antwerpen. Volgens de overleveringen schonk zij ook, aan de gilde van Sint Joris de schuttershuisjes, die dagtekenen van de tijd der bouw van de kapel. De schuttershuisjes zijn voor enkele jaren afgebroken. Wij lezen meermaals in oude geschriften, dat de kapel niet veel geleden heeft tijdens de beroerten van de XVIe eeuw. Indien dat waar is, dan heeft er reeds een kapel voor deze gestaan, vermits het tegenwoordig gebouw opgericht is in het begin van de XVIIe eeuw.

Achter de kapel vinden wij een waterput en daarnaast een voetstuk uit blauwe steen, met een opschrift in gotische letters, die echter onleesbaar geworden zijn.

De eerste zondag van mei en de twee daaropvolgende dagen, wordt de begankenis gevierd van de H. Quirinus. Het schijnt dat in vroegere tijden zeer vele bedevaarders van wijd en zijd naar deze begankenis kwamen, om hulp en troost te zoeken tegen kwade ogen en huidziekten.

Het prachtig drieluikaltaar, dat door de eeuwen heen ongehinderd mocht bewaard blijven, berust thans zoals we reeds zegden, in de kerk. Het is een der schoonste en kunstrijkste altaren, die wij in België vinden. De H. Quirinus is hier ter plaatse de patroon van de kolveniersgilde.

In onze parochie werd eveneens de H. Elasius vereerd, ook aanroepen tegen huidziekten. Vóór de oorlog geleet het op 3 februari een echte begankenis.

Vroeger werd op de feestdag van Sint Hubertus weinig gewerkt. Een kleine toelichting zal zulks duidelijk maken: rond de jaren 1800 waren op Terbeek een drietal personen gebeten door een razende hond. Die personen werden naar de bedevaartsplaats St. Hubert in de Ardennen gebracht. Na hun genezing werd hun de levenslange boete opgelegd 3 november te vieren als een zondag. Bijna alle medeburgers volgden dit voorbeeld na. Lang geleden bestond onder de Loenhoutse bevolking die gewoonte.

16. Onze Gilden

Wanneer de twee oudste gilden: deze van Sint Joris (kruisboog) en van Sint Sebastiaan (handboog) gesticht werden, kan men niet met zekerheid bepalen. In 1538 was er reeds spraak een altaar van Sint Joris op te richten in de kerk. Wij mogen veronderstellen, dat die gilden ontstaan zijn als verenigingen van weerbare mannen, om de heerlijkheid en het dorp te verdedigen. Stilaan was er van verdedigen geen sprake meer, en er bleven slechts de wapens en de oefeningen over.

Dat de gilden vroeger in hoog aanzien stonden, bewijzen de eigendommen in landerijen, de zijden vlaggen, de wimpels, de zilveren schilden, enz., en verder allerlei plichtplegingen, binnen en buiten de kerk. Het is opvallend, dat de gildenakkers, eigendommen van de drie zuster-gilden: kruisboog, handboog en bus, zo dicht bij elkander gelegen waren. Het is meer dan waarschijnlijk dat deze oefenplaatsen door de heerlijkheid van Loenhout geschonken werden aan de gilden.

Oude formaliteiten die vervuld werden bij koningschieten, laten veronderstellen, dat de heren in vroeger eeuwen hun bijzondere bescherming aan de gilden verleenden.

Ook de gilden Van Sint Ambrosius of bie-gilden heeft vroeger bestaan.

De oude statuten en reglementen, die nog in het bezit zijn van de gilden, wijzen er vooral op, dat de gildebreders zich op zedelijk en godsdienstig gebied bijzonder goed moesten gedragen.

Aan het hoofd der gilden stond een hoofdman, met vier ouderlingen en verder een deken, die jaarlijks verkozen werd. Vroeger betekende "Deken" woord Deca, of tien. De koning of keizer kwam in het bestuur als voornaamste schutter.

Het Sint Sebastiaanaltaar in de kerk bevatte een altaarstuk uit de Franse school van David. Daaronder vond men een fijn beeldhouwwerk in Renaissance uit de tijd van Frans I.

Het Sint Joristaar dagtekende van 1661 en was van Korinthische orde. Een ruitersbeeld van Sint Joris bekroonde het altaar.

Het schijnt dat op de plaats, waar nu het altaar van Sint Quirinus staat, in vroeger eeuwen een altaar gestaan heeft van Sint Niklaas.

De bie-gilde of Gilde van Sint Ambrosius vond het beeld van haar patroonheilige op het koor van O.L. Vrouw, en de missen van haar jaarlijks teerfeest geschieden insgelijks aan het altaar van genoemd koor.

17. Het Verbrand Hof

Voor het jaar 1660 bestond nog een tweede kasteel te Loenhout. Het was gans gebouwd in steen, waarop een vierkantige toren stond. Het bevond zich op het Klein Neerven ten oosten van de Herenstraat nu Blaktstraatje genoemd. Twee hoeven waren aan dit kasteel verbonden: de ene op Klein Nederverne, de andere op Groot Nederverne, zoals de archieven vermelden.

Dit kasteel was tot in 1665 bewoond door de familie Van Elsacker Toen verkocht Petrus Van Elsacker, secretaris van Loenhout, zijn hof aan Wynand van de Wijngaerde.

In 1655 ontstond er brand in het kasteel en het werd totaal vernield. Sindsdien noemt men de plaats nog steeds "Het verbrand Hof"

De familie Van Elsacker nam dan zijn intrek op de Dorpsplaats; de oude huizen in het Dorp, met de twee vensters van de traditionele bovenkamers hebben hun opbouw te danken aan de familie Van Elsacker. Zij zijn meestal gebouwd in de eerste helft van de VIIIe eeuw. De brouwersput en de prachtig gesmede deurwaaier, wijzen erop, dat daar een brouwerij bestaan heeft.

Wij mogen dit hoofdstuk niet sluiten zonder de legende te vermelden, die tot heden aan de familie Van Elsacker gehecht is.

Rond 1770 zou een afstammeling van de rijke familie Van Elsacker ons dorp verlaten hebben en de wijk genomen naar het buitenland. Van deze persoon werd niets meer vernomen tot voor een honderdtal jaren, toen de spraak liep, dat de grote erfenis van de uitgewekene aan zijn rechtmatige erfgenamen zou uitgekeerd worden. Alhoewel van tijd tot tijd deze erfenis opnieuw opgerakeld wordt, werd er tot op heden nog niets verdeeld. Deze zaak noemt men "De gouden Tafel".

18. Loenhout tijdens de XVIIIe eeuw

Was de XVIIe eeuw rampspoedig voor onze gewesten, de XVIIIe was alleszins gunstiger, in elk geval veel rustiger.

De 17 oktober 1734 deed Jonker Johannes Walchiers, Heer van Oostwinkel en ontvangergeneraal der Leden van Vlaanderen, zijn intrede als heer van Loenhout. Hij werd door de bevolking plechtig ingehuldigd, waarvan de onkosten door het Gemeentebestuur gedragen werden.

Tijdens de regering van Maria-Theresia kwamen echt rustige tijden. Karel van Loreinen, die in ons land als landvoogd der Oostenrijkse Keizerin heerste, trachtte alle middelen aan te wenden, om ons volk, na de voorgaande ongelukseeuw, opnieuw tot welstand te brengen. Vermindering van belastingen werd toegekend aan al degenen, die onbebouwde gronden zouden ontginnen en de gemeenten werden verplicht alle braakliggende gronden te verkopen.

Het is ook in deze tijd, dat de eerste aanplantingen van dennenbomen geschiedden.

De grote bossen van de Munt dagtekenen van die tijd.

De alleroudste huizen, die thans nog bestaan, werden in die tijd opgericht en hun bouwtrant getuigt vaak, dat er toen wel een zekeren bloei bestaan heeft.

In 1789 brak de Brabantse Omwenteling uit. Alhoewel Hoogstraten en te Turnhout slag geleverd werd, werd er weinig geschreven over de gevolgen van die strijd, voor wat onze gemeente betrof.

Eindelijk kwam de Franse Revolutie met al haar miserie, want deze was zeer noodlottig voor onze parochie en gemeente. De heerlijkheden en kastelen werden door de Republiek aangeslagen, godsdienstoefeningen werden verboden, kerken werden gesloten.

19. Tijdens de Franse Revolutie

Wat er elders gebeurde, waar de pastoors de eed van getrouwheid aan de Franse Republiek niet aflegden, gebeurde hier eveneens.

Op 8 oktober 1797 werd de kerk gesloten en alle openbare erediensten verboden. De Eerwaarde Heer Jongelincx, pastoor, moest vluchten naar Holland. Dezelfde dag reeds werd beslag gelogd op de pastorie. Het schijnt echter, dat de Loenhoutenaren niet al te verdraagzaam waren, want herhaaldelijk moesten de afgevaardigden van de Republiek maatregelen treffen, om de kerk gesloten te houden en de inwoners te beletten zogenaamde "witte missen" te doen. Door "witte missen" verstaat men dat de inwoners vergaderden op zekere plaatsen of in de kerk, terwijl een priester op een andere plaats de mis las. De Omwenteling roofde al wat zij kon bemachtigen in de kerken en kloosters. De pastorie kwam zelfs op de roepblok in 1798. De goederen, toebehorende aan de kerken en kloosters, werden aangeslagen. Tijdens de Franse Revolutie heeft de kerk veel geleden en zij diende zelfs enige tijd als paardenstal.

Voor de oorlog kon men, tijdens de schildering van de kerk, nog duidelijk de krassen van sabelhouwen zien.

De kapel van Sint Quirinus en wat wonderlijk is, de monumentale altaartafel hebben van de Revolutie niet geleden. Voor de bevolking was het een nare tijd, bijzonder tijdens de Boerenkrijg, die ook in onze gemeente geheerst heeft.

In 1800 werd de vervolging stil gelegd. De pastoors keerden terug en mochten, alhoewel niet in het openbaar, dan toch vreedzaam de godsdienst beoefenen. In 1802 werd het Concordaat getekend, dat de vrije uitoefening van de katholieke godsdienst toeliet. In 1805 werd vrede gesloten en de kerk werd geopend. In 1813 werd ook de pastorie teruggeschonken.

Het kasteel van Loenhout, ook aangeslagen door de Fransen, werd bezet door de Franse markies, en later beheerd door rentmeester Lambert.

De heerlijkheid van Popendonck, of wat er van overbleef, kwam in 1830 aan de heer Elsen, en het kasteel werd in 1849 verkocht aan de weledele Heer Montens d'Oostenwijck.

20. Het Gemeentezegel

Vroeger jaren gebruikte men voor officiële stukken altijd 's land zegel. Het toenmalig Gemeentebestuur wilde overgaan tot het maken van een eigen zegel. Daarom werd in de archieven gezocht naar het oudste zegel dat in de lijst der opgaande heren van Loenhout te vinden was. Dit was ten slotte het zegel of wapenschild van de Familie van Bouchout en dagtekent dus van omstreeks het jaar 1370.

Het gemeentezegel verbeeldt een dambord van 9 x 3 of 27 vierkante vakjes, beurtelings in rode en witte kleur. De overige grond van het schild is geel en achter het dambord is een rode hoofdletter L ingewerkt.

Hieruit volgt dat de vereenvoudigde vlag van Loenhout moet bestaan uit drie kleuren: beurtelings rood, wit en geel.

21. Tijdens de XIX° eeuw

Wanneer Napoleon te Leipzig verslagen was, zetten de Verbondenen in 1813 het leger der Fransen achterna. In december van dat jaar kwam een afdeling Kozakken in onze streek. De Fransen hielden hen tegen te Wuustwezel en achtervolgden hen in de richting van Hoogstraten. De soldaten plunderden de huizen op hun doortocht.

Na de val van Napoleon werd ons land met Holland verenigd. Alhoewel die twee landen bij elkaar pasten, kwam er geen eenheid tot stand. Het verschil van karakter en godsdienst speelde een grote rol. Gekrenkt inzake vrijheid van onderwijs en drukpers, wilde het volk vrijheid in alles en voor allen verkrijgen. Daarom zonden ook de besturen van Loenhout en van andere gemeenten, tezamen met de geestelijkheid, een verzoekschrift aan de koning der Nederlanden, maar alles was te vergeefs. In september 1830 brak de omwenteling uit, die gelukkig maar enkele dagen duurde.

Tijdens de jaren 1845-1848 heeft men hier nog noodlottige tijden gekend. Een nieuwe plaag teisterde de aardappelvelden. Het gebrek aan dit onmisbaar voedsel bracht een soort hongersnood teweeg.

In het jaar 1870 ontstond oorlog tussen Frankrijk en Duitsland. Slechts enkele dorpsgenoten moesten optrekken om de landsgrens te bewaken.

Tot in 1880 was het voor alle Loenhoutenaren een armoedige tijd. Op het einde van de XIX° eeuw werd het oude gemeentehuis herbouwd.

Ook onze parochiekerk had heel wat in fraaiheid tijdens deze eeuw gewonnen: een prachtige gebeeldhouwde communiebank, alsook een geschilderde kruisweg werd geschonken door Mr. Van den Bergh, kasteelheer van Maxburg. Een fraai geschilderde glasraam werd gegeven door de Eerw. Heer Jacobs, pastoor; terwijl twee gekleurde glasramen in de zijkoren geplaatst zijn ter gedachtenis van Mijnheer en Mevrouw Montens d'Oosterwijck.

Eindelijk, het hoogaltaar in prachtig beeldhouwwerk is gemaakt in 1899 door J. Gerrits. E.H. Pastoor Adriaensen deed dit drieluikaltaar plaatsen. Het bevatte drie panelen; de Calvarieberg, de wonderbare visvangst en Sint Paulus' bekering.

Voor het jaar 1845 bestond er geen enkele steenweg in onze gemeente. De eerste steenweg die gelegd werd was van het Oud-Tolkantoor van Wuustwezel naar Terbeek. Rond 1880 werd die weg verlengd tot Hoogstraten. Gedurende enkele jaren moest er een octrooi betaald worden op de plaats, die nu nog "Bareel" genoemd wordt. Die steenweg werd later merkkelijk verbreed. In 1895 werd de steenweg aangelegd naar Brecht, en enkele jaren later deze naar Sint Lenaarts. In het begin van deze eeuw kwamen de verbinding over het Neerven, en later deze langs de Dorpsplaats en het Oosteneind tot stand. Rond de jaren 1927-1928 heeft men de steenweg naar Meer gelegd. Volgden nog de steenwegen naar het Popendonck, in de Katerstraat, in de Terbeekse straat, enz...

Wanneer in 1893 de buurtspoorweg doorgelegd werd naar Wuustwezel, was het een grote opluchting voor vele Loenhoutenaren, die vroeger verplicht waren naar Kalmthout te gaan, om de trein te nemen.

Tal van parochiale maatschappelijke instellingen werden opgericht. In 1925 werd door het gemeentebestuur de elektrische verlichting en drijfkracht ingevoerd.

In 1914 brak de wereldoorlog uit. Wij mogen zeggen, dat ons dorp, op uitzonderlijke wijze, van de ontzettende rampspoeden, die men elders kende, gespaard bleef.

Ten titel van erkentelijkheid geven wij hier de namen der 12 gesneuvelde Loenhoutse dorpsgenoten: Aernouts Aug. en Aernouts Henri, gebroeders; Aernouts Jozef; Bartholomeeusen Frans; Belet Frans; Bevers Arnold; Elst Alfons; Sips Corn.; Stoffels Jan; Kuypers Leonard; Van Aken Adriaan en Van Dijck Pet.Jan.

In 1919 werd een prachtig monument als dankbare hulde aan deze helden opgericht.

Na de oorlog verhoogde gedurig de welstand van de bevolking, voornamelijk wat de landbouw betreft. De ontginning van heide en bosgronden, die voor de oorlog reeds met reuzenstappen vooruitging, nam nu een kolossale uitbereiding.

21bis. De Heren van Loenhout

- In 1313 Filip van Liederkerke.
- In 1330 Jan van Hellebeke, die zich vestigde op het eerste kasteel van Loenhout.
- In 1364 kwam de heerlijkheid aan de adellijke familie van Bouchout, hertogen van Brabant
- In 1375 volgde een zekere Daniël van Bouchout en na hem kwamen nogmaals twee opvolgers met dezelfde naam, zodat de heerlijkheid bijna honderd jaar aan dia familie toebehoorde.
- In 1465 volgde Everard van der Marcke, bijgenaamd "het Everzwijn der Ardennen". Deze werd opgevolgd door zijn zoon Robert, en daarna door zijn kleinzoon Robrecht. De familie Van der Marcke heerste meer dan tachtig jaar.
- In 1545 komt de heerlijkheid aan de familie de Ligne, graven van Aremborg.
- In 1611 volgt Jan Maes en in 1611 de befaamde Lodewijk de Perez de la Baron en na hem zijn dochter Catharina de Perez de la Baron.
- Na de edele familie de Perez kwam Mevrouw de la Markieze van Melin op het kasteel.
- In 1729 wordt de heer Van der Laen heer van Loenhout en Popendonck. Deze wordt opgevolgd door de familie Hervy.
- In 1734 volgt Jonkheer Joannes van Walchiers, heer van Oostwinkel, waarna het kasteel nogmaals overgaat aan de heer Van den Hecke. Tijdens de Franse Revolutie werd het kasteel aangeslagen door de Fransen en bezet door een Franse markies.
- Zoals wij reeds gemeld hebben, bleef er een zekere rentmeester Lambert op het kasteel.
- In 1849 werd het bestaande kasteel verkocht aan Weled. Familie Montens d'Oosterwijck
- In 1967 werd het kasteel eigendom van de heer A. Aertsen.

22. De Pastoors van Loenhout

Voor de Franse Revolutie waren de achtereenvolgende pastoors meestal kloosterlingen, afhange van de abdij van Sint Bernaerts. Wij laten hier de namen volgen van de EE.HH.Pastoors:

- 1277 Paulus
- 1300 Wilhelmus
- 1319 Henricus
- 1426 Gerardus van Goch
- (Hier ontbreken enkele namen)
- 1505 Pieter Voorspoel
- 1539 Adrianus Colmp
- 1540 Carolus Conincx

- 1544 Lambertus van den Eulcke
- 1560 Jacobus Zeeuwen
- 1580 Joannes van den Sype
- 1508 Martinus Aerts (op het hoogkoor begraven)
- 1619 Nicolaas De Moor
- 1629 Cornelius Truyts
- 1634 Franciscus Bondelius
- 1671 Bernardus van AldenhoVen
- 1694 Stephanus van Diependaele (slechts enkele dagen)
- 1694 Benedictus de Altuna
- 1708 Bonavantura van der Haeghe
- 1718 Felix Vlemincx
- 1747 Humbertus de Munck
- 1769 Joannes Baptista Delcado
- 1788 Joseph Jongelinx
- 1805 Bernardus de Lansnoy
- 1813 Joannes Martinus Rosa
- 1830 Bartholomeus Mattheus Kuypers
- 1852 Dominicus Homans
- 1868 Franciscus Jacobs
- 1393 Adrianus Adriaensen
- 1911 Joseph Leers
- 1917 Eduard Roest
- 1935 Julius Verschueren
- 1951 August Desmedt
- 1967 Jozef Noyens.

23. De Burgemeesters van Loenhout

Voor zover het ons bekend is hebben wij in:

- 1815 Roubens als burgomeester van Loenhout
- 1825 F.J.J. De Vinck de Wezel
- 1831 Vroman
- 1836 Joannes Franciscus Van Nueten
- 1840 Jan Frans Mertens
- 1845 Cornelius Van Looveren
- 1855 Albert Montens
- 1865 Cornelius Van Looveren
- 1870 Franciscus Egidius Van Nueten
- 1876 Adrianus Speltincx
- 1879 Jozef Van Den Heuvel
- 1885 Albart Montens
- 1896 Dionisius Stes
- 1921 Frans Van Hiel
- 1939 Jozef Van Looveren

24. 1940-1945

A. Inval van het Duitse leger op 11 mei 1940

Vanaf 10 mei 1940 werd door het Belgisch leger alle toegang tot de kerk verboden, daar elk ogenblik bevel verwacht werd dat de reeds ondermijnde toren moest opgeblazen worden.

Op 11 mei 's middags te 1 uur vielen de eerste bommen (acht in getal) op het Neerven, en om 8,30 h. 's avonds wierpen Duitse vliegtuigen honderden brandbommen op de kom van de gemeente. De kerk, de meisjesschool en zesentwintig woonhuizen met gans de inboedel gingen in vlammen op. Het kerkgebouw werd een echte vuurpoel. Het brandend dak, dat niet overkluisd was, viel op de kerkstoelen. Aan redding van meubilering was niet te denken.

Rond 9 uur hoorde men achtereenvolgens drie grote ontploffingen in de ondermijnde toren. Grote brokstukken spatten ver uiteen. De opgaande muren van de kerk bleven staan, doch met vele barsten. De grote klok gegoten in het jaar 1712 was gebarsten en deels gesmolten; de kleine klok moet ingelijks gesmolten zijn; er werd niets van dit klokje teruggevonden.

Op dinsdag 14 mei werd de kom van de gemeente door artillerievuur van het Belgisch en Frans leger bestookt. Vele woningen en vooral de daken werden fel gehavend. Ten gevolge van de lucht- en artilleriebombardementen vonden vijf mensen de dood.

Twee inwoners zijn als soldaat bij het lager gesneuveld: Adriaan Geerts en Adriaan Van Looveren.

B. Tijdens de bezetting

Meermaals werd onze gemeente door Duitse soldaten bezet. Deze troepen zochten onderkomen in scholen, zalen en particuliere huizen en later in opgetrokken barakken.

Ten einde de kerkelijke diensten te laten doorgaan werd zo haast mogelijk gebruik gemaakt van de parochiezaal, die hoogstens 200 personen kon bevatten. Dit kon tijdens de winter zo niet voortgaan en de kerkraad besloot de kruisbeuk van de kerk als noodkerk in te richten.

Vanaf Kerstmis 1940 konden nu de kerkelijke diensten in de noodkerk plaats hebben.

Gedurende de lange oorlogsbezetting van juni 1940 tot augustus 1944 mag men zeggen dat onze gemeente, behalve ontberingen van allerlei aard en zeer moeilijke levensomstandigheden in verhouding weinig oorlogsrampen kende.

Op 3 juli 1942 vond een meisje van Loenhout de dood te Hasselt, ten gevolge van een luchtbombardement.

Een vijftal jongelingen werden gevangen genomen voor verplichte werkdienst in Duitsland. Deze zijn allen behouden weergekeerd.

Een paar politieke gevangenen werden naar Duitsland gevoerd, waarvan vader Jochems in het folterkamp van Dora is overleden op 6 november 1944. Een voorbeeld van offervaardigheid. Liever sterven dan verraden.

Vanaf 4 september 1944 toen de geallieerden de stad Antwerpen veroverd hadden, kwamen de Duitse strijdkrachten wederom onze gemeenten bezetten. Dag en nacht kwamen zwermen vliegtuigen de Duitse lagers bestormen. Bommen van de artillerie kwamen tot in Loenhout, en doodden vele dieren in de weiden. Afweergeschut werd hier geplaatst en dit verhoogde nog de zenuwachtigheid van de bevolking.

Op 20 en 21 oktober nadert het Engels leger en bevocht door middel van vliegtuigen, artillerie en tanks de bevrijding van onze gemeente. De avond van 21 oktober zag onze gemeente er waarlijk erbarmelijk uit.

Tot overmaat van ongeluk werd op 22 oktober bevel gegeven aan de bevolking te evacueren. Op 29 oktober mochten de inwoners terug komen, maar vonden meestal bij hun thuiskomst leeggeplunderde woningen.

Tijdens deze strijd vonden vijf mensen de dood. 17 huizen werden totaal vernield en zeer veel beschadigd. Een groot aantal stuks vee werden in de weiden gedood of gekwetst en 43 schuren of stallen waren uitgebrand.

C. Na de bezetting

Wanneer iedereen dacht dat de oorlogsgebeurtenissen geëindigd waren, kwam nog de grootste zenuwslopende ramp: de V wapens. Vanaf 1 oktober 1944 tot 29 maart 1945 overvlogen talrijke V1 en V2 wapens onze gemeente. Het afweervuur werd hier ten allen kanten geplaatst om op oorverdovende wijze de moordende vliegende bommen te bestrijden.

Volgens opname kwamen in onze gemeente 38 V1 en 10 V2 neer. Volgens opgave van het Engels leger zouden hier 45 V1 en 14 V2 gevallen zijn. Wij noemen enkel de voornaamste die veel schade aangericht hebben. Op 7 november viel een V1 in de nabijheid van de Dorpsplaats. Op 9 januari 1945 viel een V1 op het gehucht "De Dorens" en vernielde een landbouwhoeve. Een kind werd dodelijk gewond. Veel schade werd aan de omstaande huizen aangebracht. 12 januari 1945 kwam een V1 op een landbouwhoeve terecht op het gehucht "Terbeek". De hoeve werd geheel verwoest en een landbouwerszoon kwam om het leven. Op 14 januari 1945 ontplofte een V2 midden in de Kapelstraat. Er vielen 14 slachtoffers, waaronder een moeder en haar zeven kinderen, en vele personen bekwamen kwetsuren. Twee vreemde personen vonden er insgelijks de dood. Zeven huizen werden totaal vernield, en buiten dien vielen vele gezinnen dakloos. De parochiale meisjesschool, die in 1941 van de eerste ramp hersteld was, alsmede de huishoudschool, werden gans vernield. Aldus heeft de meisjesschool tweemaal haar tol betaald aan de oorlogsrampen.

Vermits deze V2 in de nabijheid van de kerk neerstortte, viel gans het dak van de noodkerk naar beneden. De noodkerk was hierdoor wederom onbruikbaar geworden. De parochiezaal was evenzeer erg beschadigd en daarbij nog bezet door Amerikaanse soldaten. Op aanduiding van de Amerikaanse overheid werd de toneelzaal van de maatschappij "De Heidegalm" ingericht tot noodkerk. Na een paar maanden werd het dak van de noodkerk in de kruisbeuk van de kerk met materiaal van de geteisterde meisjesschool hersteld, maar zonder de bekleding als zoldering, zodat dit nu alles behalve aangenaam was bij koude dagen, temeer daar voor kerken geen kolen voorzien waren door de staatsoverheid.

Korte samenvatting van de onheilen die de oorlog berokkende aan onze gemeente.

- Aantal inwoners op 31 december 1944: 2674
- Aantal woonhuizen: 520

Data van de oorlogsfeiten:

- Van 11 tot 14 mei 1940: lucht en artillerie bombardementen, brandbommen.
- Van 15 september tot 22 oktober 1944: artillerievuur en vliegtuigbombardementen.
- Op 20 en 21 oktober 1944: tankaanvallen en gevechten.
- Van 1 november 1944 tot 29 maart 1945 aanvallen met V wapens.

Aantal inwoners welke de dood vonden:

- In 1940: 2 soldaten en 5 inwoners.

- In 1942: 1 inwoner.
- In 1944: 6 inwoners
- In 1945 18 inwoners.
- Tezamen 32 slachtoffers.

Aantal inwoners welke gekwetst werden:

- Licht gekwetst: 38
- Zwaar gekwetst: 9

Aantal dieren gedood: 300

Aantal huizen die vernield werden:

- In 1940: de kerk, de meisjesschool en 26 huizen.
- In 1944-45: meisjesschool en 17 huizen.

Aantal huizen beschadigd:

- Zwaar beschadigd: 48 huizen en 7 hoeven.
- Licht beschadigd: 335 huizen.
- Uitgebrand: 43 stallen en schuren.

In de kom van de gemeente bestaat geen enkel huis dat niet werd beschadigd. Sinds 20 oktober 1945 werden ze herhaaldelijk geteisterd. Ongeveer 300 gezinnen werden gesteund door het Nationaal Steunfonds voor Geteisterden en door D.C.O.G. Katholiek Werk van Geteisterde Gezinnen.

Ziehier, hoe inspecteur Stinissen 70 jaar geleden Loenhout zag:

AAN LOENHOUT

Gelijk ter dorre zandwoestijn, de karavaan
 Vol vreugd het plekje groet, waar frissheid heerscht en leven;
 En bij de bron, in de eeuwig-groene palmendreven
 Zich nedervlijt, en krachten put om voort te gaan.

Zoo sjokt de zwerver in het vriend'lijk dorpken aan,
 Dat, wijd alleen, van de ongemeten heide omgeven,
 Als een oase lacht, waar goede geesten zweven,
 En vindt er lust en rust op zijne ruwe baan.

Ter malse weide, graast het bonte horendreef;
 Het woud is een warand; het veld een arenzee,
 Waar alles ademt grootschen vrede en liefde teeder.

De weg des levens kronkelt door woestijnen heen;
 En lachten geen oasen, hoop en moed verdween
 De samoen rukte, voor het eind der reis, ons neder.